

4-29-2018

28 Adana - Deportations

Krikor Guerguerian

Follow this and additional works at: https://commons.clarku.edu/genocide_various

Recommended Citation

Guerguerian, Krikor, "28 Adana - Deportations" (2018). *Genocide (Various Languages)*. 28.
https://commons.clarku.edu/genocide_various/28

This Book is brought to you for free and open access by the Private Materials (Archive 2) at Clark Digital Commons. It has been accepted for inclusion in Genocide (Various Languages) by an authorized administrator of Clark Digital Commons. For more information, please contact mkrikonis@clarku.edu, jodolan@clarku.edu.

Modern Turkish

Adana

Dahiliye Nezareti Celilesine

Görülen lüzümü askeri ve inzibatı üzerine , mahalı ahire namı^{olunan} Ermenilerin esnayı sevkinde vukua getirilen teadiyat ve sui istimalat ile, muhalifi kanun, muamelat hakkında tahkikatı lazıme icrasıyla, mütecasırların divanı harba tevdi edil^{en}/mesi hakkında, emri âli nezaret penahilerine tevfi^ekân Der-saadetten 21 Eylül 331 tarihinde hareketle 25 Eylül 331 tarihinde Adanaya muvassalat olundu.

Tahkikatı muktaziyeye esas teşkil etmek üzere Dahiliye, Vilâyette mevcut Ermeni nüfus miktarı ile, bunlardan ne kadarının sevk, ve remiktirinin ibka edilmiş olduğunu, ve gerek vilâyet ehalisinden olup, tehcir edilen ve gerek vilâyet ve elviesi saiceden gönderilip, ~~esnayı~~ Adana Vilâyetinin mürur eden Ermenileri, esnaye rahta teaddigat ve sui muamelat getirilmiş ~~olup~~ olup, bu babda serdi şikâyet eden bulun^mmuş olup olmadığını, cihetleri ledel istizan makamı, Vilâyetten verilen cevapta, Adana Vilâyeti dahilinde üç yüz yirmi bir (321) senesi tahririne nazaren - iki bin beş yüz on bir (2511) Ermeni Katoliği, ve beş bin elli dört (5054) Ermeni Protestanı ile, elli bin dört yüz altmış sekiz (50468) Ermeniki ceman elli sekiz bin otüz üç (58033) nüfus Ermeni mevcut olup, bunlardan kırk yedi bin iki yüz elli sekiz (47258) nüfus gönderilerek, e⁴levm dahili

Vilâyette on sekiz bin (18000) kadar Ermeninin mevcut bulunduğu gösterilmiş, ve Ermeni nüfusu mevcudesile sevk olunan miktarı arasındaki farkın iki yüz bin ^{200,000} raddesinde olması muktazı iken, Ermeni bakiye nüfusunun on sekiz bin raddesinde bulunması, tahriri tariki olan üç yüz yirmi bir senesinden bu ane^a kadar, Ermeni unsurunun şayanı nazarı dikkat bir derecede bulunan kesresi tevellüdattan ileri geldiği bildirilmiş olduğu gibi, bunlor~~un~~ın techir sevklerinde efratı askeriye aileleriyle Bağdat kumpanyası inşaat ve işletme idarelerinde müstahden Ermeniler ile akraba ve teablûkatın ve ciheti askeriye hesabına işletmekte olan fabrikalar ashabıyla, buralarda müstahden Ermeni efradı ailesinin ve erbabı fen sanatın, ve ciheti askeriye mübeahitleri ile, cihet askeriye, ve şimendifer işletme kumpanyası hesabına odun kaatı teahhüt edenlerin, ve mebus olan Ermeniler ile aile ve akraba efradın gönderilmemesi, ve bazı Ermenilerin ihbası hakkında Nezareti Celilerile, Harbiye Nezaretinden, ve levazımatı Umumiyye, i- askeriye makamından ve Dördüncü orduyu hûmayyun komandanlığından tevariki muhtelifede tebliğ olunan evamiri muhtelif ne müteaddide icabatından bulunduğu izbar olunmuştur.

Adana Vilâyetinden tehcir edilmiş ve Vilâyet, ve elviyeyi saireden sevk olunup dahili Vilâyetten

murur eden Ermeni kabilelerine hiç bir suretle taarruz ve tecavuzda bulunulmaması esbabının istikmaline makamı Vilâyetce sureti ciddiyede bezli gayret edilmiş, ve bu azm ne ciddiyet sayısında üç yüz elli kilometreyi mütecaviz bir güzergâhdan murur eden yüz yirmi bin nüfusu mütecaviz eden Ermeni kabilelerinden bazılarına mevaki muhtelifede vuku bulan taarruz ve tecavuzun bir carh, altı katıl ve yedi gasptan ibaret kalmasına ne ceraimi vakıa mütecassırlarında takikatı şedide ile elde edilerek divanı harblere ve mehakimi adliyeye teslim, ve tevdi edildiyi tedkikatı vakıadan müsteban olmuş, ve ceraimi vakıanın ehali Ermenilere karşı tecavuzun mübah telakkı edilmesiyle beraber buna hükümetçe ikmaz olunacağı zehabında bulunmasından ve bu zehabın hariçten Vilâyete akseden şaiyat ve aracıfile teyât edilmesinden neşat eylediği gibi, umuru inzibatıyenin sinnin elli mütecaviz ve askerlik ve jandarmalıktan bihaber acıldan (asıldan) zerre kadar ve farkı, ve terbiye-i inzibatıyesi mevkut müstahfız efradının hakkı ile deyil velet sethi olsun vazifelerini bilip ifa edememelerinin ve kendilerinde efradı ehalinin zihniyetinde bulunmalarının ve bilhassa zabıtı askeriyeye temin dahil ve teessiri küllisi olduğuna Vilâyetten beyan olunmuştur.

Merkezi Vilâyetçe tahkikatı esas teşkil tetkikatı lazıme icra ve istikmal edil~~di~~ikten sonra, görülen

lûzum üzerine, Tarsus, Cihan, Dört-Yol, İslahiye kazalarıyla, Kozan ve Osmaniye Liva merkezini azimetle, oralardada tahkikat ve tedkikat icra edilikte, Tarsus kazasında üç yüz bir nefer ~~garip~~^g~~Katolik~~ⁿ~~ve~~
~~Protestan~~ asker ailesi dahil olduğu halde, bin beş yüz garip Katolik ve Protestan ile ciheti askeriye hesabına çalışan fabrikalarda müstahdım bir miktar Ermeni ailesi, ve memleketin muhtaç olduğu bazı erbabı sanayi, ol babdaki evamiri muhtelif ve müteaddiye binaen alı konularak mutebaki Ermenilerin tehcir edildiği, ve kendilerinin esna-ı sevkinde hiç bir suretle teadiyat ve tecavuza maruz kalmadığı ve Cihan kazasında iki yüz on dokuz nufus Ermeni sevk edilip, asker ailesi ve erbabı sanaat olmak üzere yalnız altı hanenin alı konulduğu ve Vilayetten bil tahcir dahili kazadan mürur eden kabilelerden birine vuku bulan taarruz faillerinin tamamen derdest edilerek divanı harba tevdi olduğu, ve İslahiye kazasından dahi dört yüz seksen dört nufus Ermeni sevk olunup, bir kaç erbabı sanaat ile İntilli inşaat şabesinde müstahden dört beş yüz kadar ailenin emri mahsuse tevfi ken ipka edildiği, ve Vilâyet ve elviyei kaireden sevk edilen Ermeni kabilelerinden birine vuku bulan taarruz ve tecavuz mutecasirlerinin aynen ve kamilen tenkil olduğu, ve Kozan sancağının merkez kazasından dört bin altı yüz yirmi bir nufus, ve Kars kazasından

~~bin dört yüz on dokuz~~ bin dört yüz on dokuz nüfus,
ve Hacın kazasından on bir bin kırk sekiz nüfus, ve
Feke kazasından bin dokuz yüz kırk sekiz nüfus Erme-
ninin tehcir edilip, merkez kazasında Protestan ve
Katolik, ve ushabı senaat, ve efradı askeriye ailesi,
ve mebus ailesi, ve harman makinalarıyla tarlalarda
müstahden amele olmak üzere, ceman yedi yüz yirmi beş
nüfus, ve Kars kazasından asker ailesi olarak otuz
sekiz nüfus, ve Hacın kazasında (kızla) asker ailesi,
ve malûliyn ve ehli senaat ve muhtedi olmak üzere,
ceman sekiz yüz altmış üç nüfus, ve mutebakısı ticaret,
ve suveri saire ile ahir kazalarda bulunanlardan
ibaret olarak ceman sekiz yüz altmış sekiz nüfus Erme-
ni mevcut bulunduğu, ve Hacın ve Kozan merkez kazala-
rından sevk olunuan Ermeni kafiellerlerinden bazılarına
bir kaç efradı askeriye ile bazı ^{? Kıracılar} mkereciler ve efradı
dahi tarafından tecavuzatta bulunulmuş isede, mütecas-
sırlarının derdest edilerek divanı harba tevdi edil-
diği, ve Dört Yol kazasında ise sekiz bin dokuz yüz
altmış iki nüfus Ermeni sevk edilip, mezkür kazada
Ermeni kalmadığını Kozan mutasarrıflığı ile anifül
beyan kazalar kaymakamlıklarından izbar olunmuş, ve
Hacın Ermeni lerinin esnayı sevkinde bazı sui istima-
latları mahsus olan memureyni milkiye ve inzibatı
hakkında tahkikat ve takibatı umuniyeni bulunarak
haklarında muamele lazıme ifası hususu da Kozan mu-

tasarrıflığına tebliğ kılzınmıştır.

Geşt-ü-gizar edilen marr-el-arz liva ve kazalardaki Ermenilerin esnayı sevklerinde bir kısm eşyayı menkulelerini beraberlerinde götürüp, kısmı mütebakısın^{n/n} rizalarile ve peşin para mukabilinde bey ve firuht eylemiş ve emvalı ~~gayrx~~ menkule mütebakıyeleri ile emvalı gayrı menfiken emvalı metruke idare komissionları ile, tali komissionları marifetiyle sebt ve tahrir edilerek tahtı muhafazaya alınmış olduğu anlaşılmiş isede, umran^o naktasından Adana Vilayetinin en muhim bir kaza olan Dört Yolda kıymetdar mevcumebaninin elyevm bakılamay^mazlık yüzünden harapceye ve senevi altmış bin liralık varidat temin eden portukal bahçelerinde şimdiden şunun bunun eyadii gasp ve tecavüzüne maruz, ve pek az bir zaman zarfında tamamen mahva mahküm kaldığı görülerek, memleketin en muhim bir membar servetinin muhafazası ve hazineye ait vergi ve öşür gibi rusumu muhtelifenin kemakân temin, ve muhafazası için bunların halen idamei mamuriyeti esbabının istirmalı zımnında tedabiri acile ittihazına Vilayetin nazarı dikkatı calb olunmuştur. Ancak makamı Vilayetin bu ba^pta tevassül edebileceyi en muhim tedbirin talimatnamede muharrer olduğu üzere emlakı mezkürenin muhaciriniⁿ merkumenin ise behresizlik ve lâkaydî yüzünden kendilerin^ze verilen bu kabil emlakın

muhafazasından ziyade mahv ~~ve~~ tahribine sai buluncakları bu ane kadar nakit ve emek sarfile ve sayı medir neticesinde ^u vicüde getirilebilen bu bahçe ve haneleri az zamanda ^a ~~temamın~~ ^e ~~mafı~~ mavf ve harabceye uğrayarak memleketin menabbi servetinden mahrum bir harabazar haline gelmesini ve bilnetice hazinenin de ~~ösür~~ ve vergi ve temet~~lütü~~ ve saire namlarile seneli istifa edegelmekte olduğu muhim bir varidattan mahrumiyetine meydan kalmamak ^e üzere, Dört Yol kazasının muhafaza ve idameyi ^{e?} ~~mamuriyeti~~ zımında merkezi hükümetce keyfiyetin pek esaslı bir surette nazarı tam ile alınması elzem olup bunun en emin şekki dahi acilen fūruhundan ibaret isede bu suret mümkün olmadığı taktirde ^ü esmanı mukasseten tesviye edilmek ^e üzere tekayidiyne ~~milkiye~~ ve askeriye taraflarından işti-rasına müsaade olunmak gibi tedabire tevassül edilmesi varidi hatır olmakla arzı vezayifi hamiyet cümlesinden ai edilmiştir.

Cebeli Bereket livasına gelince, Osmaniye kazası da dahil olduğu halde merkez kazasıyla bağçe ve hassa kazalarında Katolik ve Protestan olanlar ile, efradı askeriye ailelerinden ve askeri menzillerriyle Bağdat inşaat kumpanyasında müstahden bulunanlardan gayrı Ermenilerin tamamen sevk edildiği ve bunların esnayı sevklerinde beraberlerinde götüremedikleri emvalı ⁿ menkulelerinden bir kısmını bey-u-fūruht edip mütebaki

emvali menkuleleri ile emvali gayri menkulelerinin Komision mahsusları tarafından tesbit ve tahrir muhafazaya edilerek tahtı ~~resixidarede~~ alındığı anlaşılmış isede, esasen res'i idarede bulunmak kabiliyet ve istitadında olmayan mutasarrıfı livanın Ermeni emvalından bir kaç keçi satın almak gibi hareketi hayriyet resmiye ve şahsiyesinin izalı ile beraber mahriyet memurlarına karşı infazı emru meram kudretini selb etmiş, ve bu Osmaniyede müctemi Ermenilerin bir takım serseri eşhas ile sevkiyat ve işeyi umurında mustahdem bazı kimselerile jandarma efradından bazıları tarafından bir çok vesilelerle para alınmak suretile düçarı teaddi ve mağduriyetlerine sebep vermiştir.

Adana Vilayeti dahilinde icra edilen tahkikat ve tedkikat ve bu bapdaki meşhudatı acizanemizi tevsik zımında Tarsus, ve Osmaniye, ve Osmaniye müctemea vilayet ve elviyeyi muhtelif Ermenilere de temasda bulunarak kendilerinin ifadat ve şikayeti, neden ibaret olduğunu her birinden yegane istifsar edildikte kaffesinin müttehiden beyanatının Bozantidan itibaren memureyni sevkiye ve inzibatiye ile rıvessayı hükümetin her suretle mahzarı himayetleri oldukları ve Adana Vilayeti dahilinde her türlü esbabı refah ve istirahatlarının istikmal ve temine garret edilmekte olduğunu merkezinde bulunmakla Vilayet memureyh

idariye ve inzibatîyesinin Ermenilerin muamelatı sevkiyesinde ibraz eyledikleri şear insaniyetkârane ve muamelatı fazılatkârane şararı taktir ve şükran görülmüş ve Ermenilerin Bozantiya kadar güzârgâhda bazı memureyni milkiye ve askerîyenin düçar teaddiyat ve su'i muamelatı oldukları yolundaki şikayetleride ayrıca nazarı dikkata alınarak şikayeti vakianını mahiyeti delayite sübutiyesiyle birlikte muameleyi muktez^lylai tevessül edil^merek üzre, alakadar olan heyeti tahkikiyeye sureli mahsucedde tebliği ve işar kılınmıştır.

Vilayeti müşarileyhede icra kılınan tahkikat tavsilatı mebsutiye^dten ibaret olup ancak ileride vuku bulacak istidlatın dahi başkaca arz olunacağı beyanî işlen rapor^t tanzim ve tabetin kılındı. Ol bapta emriⁱ ferman hazreti minlenül emrin dir

14 Teşrin-i Sani 331

İzmir Jandarma M^lntıka Müfettişi

Kaymakam

Milkiye Müfettişlerinden

Muhtar

Dersaadet İstinaf Mahkemesi reisi Evveli

Karar Sureti dir

Tehcirde emvali metrukelerini yağma ettikleri, ve teh-
cirden mukaddem kendilerinin külliyetle mıkarda nukud, ve
haliyatını ahz eyledikleri idiasıyla maznun aleyhime Kîāngri
meclisi idare âzasından Kören Köylü Hasan, ve Kîāngri İttihat
Terakkî kâtibi Mesulü Oğuz Cemal, ve esnai rahda Çerkez Oğlu
Artin Efendinin ihafe, ve tehdidiyle paralarını ahz eylediği
iddia olunan jandarma Ali, ve Şükri çavuş, ve Ankaraya gönde-
rilmiş olan Doktor Rupen Çilingirian ile rufekasının keyfiyeti
takdirledini imzarla fiilde fereen zimedhil oldukları, dava
olunan Kîāngri jandarma komandanı sabıkı Nureddin, ve kîâtibi
mesul Oğuz Cemal, ve Ermeni ailelerini cepten ehtiaye sevk, ve
kendilerini kuraya münfeddiden tebiit, ve hilafı emr Ermeni
erkekleri tehcir ettiklerinden dolayı, muzin aleyhum olup
gayrı mevkuf bulunan Kefzi mutasarrıfı esbakı Şükri, ve jandar-
ma tabur komandanı lahıkı binbaşı Lutfi, ve polis komiser mua-
vini Mahir namı diğeri Fehmi, ve işbu tehciri ihzar maddesinden
naşi alakadar, ve fereen zimadhal oldukları idia kılınan Kas-
tamuni İttihat Terakkî kîâtibi mesulü Hasan Fehmi, ve meclisi
umumi vilâyet sabık âzasından Tutcu Zade Cemal, ve kuraya
bâdel tebiit Artin Efendi Çerkezian ailesini ihtidaya sevk,
ve işkence, ve her birini bir kariyeye münferiden tebiit, ve
mumaileyhin süd emer çocuğunu validesinden ayırmak suretiyle,
ikar zulum eylediklerinden dolayı, maznun ilehim Lutfi, ve jan-
darma Cevdet çavuş, ve Şaban Özbe tebiit edilmiş olan Hacı
Peterin zevcesi Albetranın paralarını çıkardarak hükümet,
getirdikleri idiasıyla maznunu aleyhüm leva muhasebeci sa-
bıkı Saleh Sabri, ve mutasarrıfı esbak Şükri, ve binbaşı Lutfi
Beylerle, suvari maliye tahsildarı Mehmet Fahri, ve Şukri, ve
jandarma Dikenlili İsmayil, ve Mahmut çavuşlar ve militenden
Ğazar Oğlu Setrak zevcesi ğartanın mahdumu Ğazeri Cebren
ehdaye sevk ve mekumı kelepce bedest olarak darp ve iskence
ile getirip hastalığına ve sekiz günden vefatına sebebiyet
vermek maddesinden maznunu aleyh jandarma Saleh ve Suleyman
çavuşlar, ve Ermeni emvali metrukelerinden sırkat ve emvali
yağma ve müzadeye kapatmak suretiyle icra eyledikleri dava

olunan emvalı metruke komosion âzalarından olup altı ve 12 Nisan 335, ve 5 ve 15 Recep 337, bağlarında tevkife alınıp, muvakat tevkif müddetinin hitamına binayen 6 ve 11 Mayıs 335, ve 6 ve 12 Şaban 337 tarihlerinde tekrar tevkiflerine lüzum görülemeyip tahliyeleri lüzum görülmüş olan emvalı metruke komosionı âzasından defteri hakani memuru Ali, ve müftii sabık Ata Efendilerle gayrı mevkuf olarak tahkikatları icra kılınmayan vergü baş kıtibi sabıkı Hatım, esbak polis komiseri Ramzi, ve muavini Mahir, ve tüccardan Hacı Şakir ve şereki İsmayil Efendiler, ve Ermeni milletinden Nişan Kınacyanın cebren para ahz ve merkumı bir gün haps etmek maddesinden maznuni aleyh bulunan..... ahzı asker şübesi reisi mülazım İzzet, ve yine Artin Efendi Çerkezianın mağaza dükânından fes ve eşia sırketi fiilinden maznuni aleyhüm komiser Ramzi, ve tüccardan Hacı Şakir ve defteri hakani memuru Ali Efendilerle Hacı Şakirin adamı İsmayil Ağa, ve mufti sabık Ata Efendiler ve ehali efradı Cebr ve işkence etmek maddesinden maznun aleyhüm jandarma tabur komandanı sabıkı Nureddin ve Şaban onbaşı takım komandanı Hüsni çavuş ve Ermeni..... ..vermek suretiyle malları ziyâ uğratmak ve Ermeni ve Rum muhacirlerini un vermeyerek, Ermeni kadınlarının bazılarına "gidin fahişelik edin" deye, tahkir ve mudafâi milliye eşiasından hükümet deruninde mevdu olmayarak, sırkat eylemek ve Hacinin Oğlu T ateosdan otuz lira rişvet almak ve sair cinayatin irtibabından dolayı maznuni aleyh mutasarrıfı sabık Merii ve Lahık jandarma binbaşısı Lutfi Beyler ve Ermenilerden Artin Efendi Çerkezian hanesinde kalmış olan altmış kıye rakısını içerek, haneden giderken, eşiasını ahs ve sırkatle götürdiklerinden naşi maznuni aleyhüma komiser muavini Vehbi ve vergi baş kiütibi Saleh Efendiler ve Ermeni hanelerinden eşia ahz eylediklerinden dolayı maznun olan Semerci Cubuci Zade Mehmet usta ve kuyu tulumbası sırketiden maznuni aleyhum kuru kaysı mahalesi imamı Abdel Rahim Efendi ve Ermeni hanelerinden eşia sırketi fiilinden maznuni aleyh beledie reisi

esbakı Sururi Efendiler, kabler tehcir Ermenilerden "Sizi tehcirden istisna ettiririz" deye, üç yüz seksen beş aded lirai osmani fediyeyi necat olarak, ahz ve kendilerinden kanun namına yane suretiyle merkuamlardan sened aldıkları idiasıyla maznunu aleyhuma kiatibi mesul Oğuz Cemal ve şerike olup 31 Mart 335 ve 24 Cemazül Ahr 337 tarihinde tahtı tevkife alınıb, 19 Recep 337 ve 20 Nisan 335 tarihinde tahliyesi kararger olan ve kararı vakının heyeti itihamaca feshine mebni 15 Mayıs 335 ve 15 şaban 337 tarihinde tekrar muvakkaten tevkif olunan Kören Köylü altmış dokuz yaşında Hasan Efendi hakkında mevkufin ve digerleri hakkında gayrı mevkuf olarak, icra kilınan tahkikatı istintakiye netecesinde tatadili fiilen tertip ve izhar cihetinden mesul Oğuz Cemal ve jandarma tabur komandanı sabıkı Nureddin aleyhüme vuku bulunan şahit üzerine dersâdet divanı harbince tahtı tevkife alınarak, icrai tahkikat edilmekte olduğu ve mümaileyhe ait evrakın berai tevcih luzumına mebni irsalı divanı harbi mahsus müddai umumiliyinden talep edilmiş ve mumaileyhumaya ayit kısmı suretleri bil ihraclu havaleten irsal müddai umumilik memuriyetine tevdiine karar verilmiş ve yine k maznunu aleyhumayenin mutasarrıfı sabık Sırri Beyin evrakının dahi vuku bulan talap üzerine berai tevhit irsalı zımında keza müddai umumilik memuriyeti aliyesine takdim edilmiş ve taccardan Ğazar Nışanianın /Azizi Nışanın/ cebden parasının ahz eylediğinden dolayı maznunu aleyh olan ahzı asker şübesi reisi esbakı İzzet Efendi hakkında meseleyi mezkürden dolayı Ankara divanı harbi askerisinde muhakemesi icra ve, intac edildiği istiilamı vaki üzerine kendi şübei askeri riyasetinden mevruğ cevabnameden anlaşılmiş olmakla, maznun aleyhum Oğuz Cemal ve Nureddin Efendilerle mutasarrıfı sabıkı Sırri Bey ve mülazim İzzet Efendi haklarında, itihazı karara luzum olmadığına ve mütebakı maznun aleyhum kevzi İttihat Terakkı heyeti ideresi âzasından müftii sabık Ata, defteri hakani memurı Ali, ve vergi baş kâtipi Saleh ve polis komiser muavini Vehbi, ve esbak polis komiseri Remzi Efendilerin emvalı metrukeden Artin Efendi Çerkezianın dükân ve hanesinde ve Hacı Petrek Efendinin dükânından eşia ve fes ve sirkat eyledikleri istintaknamenin ikinci cildinin yirmi altı ve otuz beş ve kırk iki ve kırk üç

✓dolayı maznunu aleyhum bulunan İttihat Terakkı kâatibi

Esbakı

ve kırk dört ve kırk beş ve kırk yedinci ve üçüncü cildinin doksanıncı sahifesinde ifadeleri mazbut Yüzbaşı Zade Hamdi Efendi ve Helvacı Oğlu Yasinin Maelkasem ve alelderecat şehadata ve ikinkci cildin kırk yedinci sahifesinde ifadesi mazbut komosion âzasından Ali Efendi Mahdume Nuri sureti ifadesiyle ve Kören Köylü Hasan Efendinin Ermenileri teh- cirden istisna ettirecekleri behanesiyle tehdid ederek klup yanesi namıyla merkumlardan üç yüz seksen beş lira ve bir kıta teberrü senedi aldığı ve bu defa tehcirden avdetlerinde Hacı Petrek ve Artin Parseğianın tevziki üzerine paranın kısmı Hacı Petrekden aldığı ve sandıkda derunine vazi ile merkumın bir kadın vasıtasıyla göndererek derunı haniye bıraktığı istiktaknamenin üçüncü celdinin 107, 119, 120, 121, 122, 124, 128 ve 134^{üç}ncü sahifelerinde ifadeleri mazbut Çalık Oğlu Ohan- nes ve kunduracı Kevork Efendilerin ihbayatı muhtelefeleri ve Hacı Petrek ve Artin Parseğianın idiaları delaletleriyle ve maznunu aleyhume jandarma Cevdet Çavuş ve bayramın Artin Çer- kezian aylesine ve gelin, İsmayilin Hacı Petrek zevcesinin ve Suleyman ve Salih çavuşların ve seterin zevcesi Galinianın ve mahdumu mutevefa.....verecei ahvalı.....eyledikleri keza- lik istintaknamenin beşinci cildinin 188, 189, 190, 191, 192, 199, 300, 303, 307, 309, 310 311inci sahifesinde ifadeleri mazbut kaydı cedveliyesinde olmayıp otuz iki senesi heyeti ihtiyariye âzasından Serdar Oğlu Osman Çavuş ve kariye muhtarı ~~Mehmet ve Kızı Kayıresi muhtarı Nohcalı Oğlu Mustafa Efendi ve kayireden Hacı Kadr Oğlu Şaban ve Kerope Efendi haremi~~ Ahmet Ağa ve âzadan Mustafa Ağa, ve Kezbe Kayiresi muhtarı Mehmet, ve Kızıl kayiresi muhtarı Nohcalı Oğlu Mustafa Efendi, ve kayireden Hacı Kadr Oğlu Şaban, ve Kerope Efendi haremi Servinaz ve Şuvafet hanımla ve Gumuş Oğlu Mehmet, ve deyir- menci Herenci Oğlu Tanios ve Sağatiel Ağa hemşiresi Elmas, ve Eczacı Civan Efendi, ve Hacı Veli Mahtumu Vesi, ve muhtar Balbu Şehadati muhtelifleri, ve müdayilerin hasrı idiaları delaletleriyle vasılı rütbe subut olduğundan maznunlardan Kören Köylü Hasan Efendinin hareketi vakıası kanunı cezanın yüz doksan birinci maddesinin son fıkrasına, ve müftii sabık

Ata, ve defteri hakani memuru Kemal, ve vergi baş kâtibi sabıki Saleh, ve esbak polis komiseri Remzi, ve muavini Vehbi namı diğer Fehmi Efendilerinde kanunı mezkuren iki yüz otuzuncu maddesine, ve jandarma Saleh ve Suleyman ve Cevdet ve Bayram ve Dikenlili İsmayilin fiillerride kanunı cezanın yüz altıncı maddesine muvafık ceza nevinden görülmüş olmakla usulu muhakematı cezayıye kanununun yüz yirmi beşinci maddesi mucibince hecz ile lukumı muhakemelerine ve cümlesinin yirmi beşer gurusu istintak harcının ahzıyla ve Artin Çerkezianın heyne tehçirden evvel kendisinden çepthe para ahzı maddesinden dolayı maznunu aleyhume bulunan jandarma Ali ve Şukrû çavuşlardan Şukrû Çavuşun diğer bir cürmden dolayı dersâdet divanı harbince tahtı tevkife alınarak elyevm mevkuf bulunduğu, ol babdeki muhaberi evrakı münderecatından anlaşılmiş olmağa tevhibi ceraim kaidesine tevfi ken merkuman haklarında buraca tanzim kılınan istintaknamenin suretinin ihracıyla liecliltevhit dersâdet divanı harbı örfüsine sevk edilmek üzere müddai umumilik memuriyeti aliyesine tevdiyine....ve hilafı emr tehçiri ihzar ve icra ve Ermeni ayilelerini kuraya tebiit ve cebren ihdaya sevk ve mallarının bu yüzden ziyâ uğradılacak mazaratı küllüeye düzar olmalarına sebebiyet vermek cürmeyle, keyfiyeti tehçir ihzar etmek cürminden dolayı fiilinde zi medhel buldukları idia olan keyfiyet mutasarrıfı esbakı Şukrû ve jandarma tabur komandanı lahiki binbaşısı Lutfi, polis komiser muavini Vehbi, ve İttihat Terakkı Kastamuni kâtibi mesulı Hasan Fehmi, ve Kângrili Tarlacı Zade Cemal, ve İttihat Terakkı âzasından Kören Köylü Hasan, ve müftii sabık Ata Efendilerin keyfiyeti tehçiri ahedinin ihzar, ve icra, ve ayilelerini münferiden kuraya tebiit, ve cebren ihtidaya sevk ve işkence, ve sût emer çocuğı validesinin kucağından ayırmak suretiyle ikai zulm eyledikleri iddia oluyorsada, mumaileyhuma mutasarrıfı esbak Şukrû Beyin Ermeni erkeklerinin tehçirine, ve ayilelerinin münferiden kuraya izamlarına, ve on iki yaşına kadar çocuklarını öksüz yurduna, ve sahibi kudret zevat yanına berai talim ve terbiye teslimlerine, ve genc ve dul kadınlarının tezvice, ve ayilelerin islam olmağa davet olunmalarına dair dahiliye nezaretine atfen makamı vilâyetten verilen

evamiri mutaaddidiye bir sureti munazamada infahl, ve jandarma binbaşısı Lutfi Beyinde işbu evamiri mutasarrıf Şukrü Beyin emriyle icra olduğu komiser muavini Vehbi Efendinin tebiid, ve tehcir muamelatıyla iştiğali anlaşılamayıp, ancak mumaileyh Şukrü Beyin emrini ifa.....Ermeni erkeklerini hükümete celp ve davet, ve ayilelerini kuraya götürmek üzere, vujud eden kura heyeti ihtiyaresine irae, ve teslim eyledikleri bervechi mesdut muamelatin.....evamire müstanid olduğu cihetle mükiyeden sureti musadakaları bilcelp evrak meyanında mevcut evamir münderecatın tatkiinde anlaşılmış olmakla, ortada mucibi mesuliyet bir cürmi kanuni görülmemiş olduğundan mumaileyh mutasarrıfı esbak Şukrü, ve binbaşı Lutfi, ve komiser muavini Vehbi Bey, ve Efendilerin işbu hilaf emri ehdas tehcir, ve ahiren ve kuraya tebiid, ve cebren ihtidaya sevk ettirmesine ve sübeyanı validelerinin kucağından ayırmak suretiyle işkenceve eza yaptırmak cihetlerinde.....tehciri tehsil ve temin ve ihfa maddelerinde maznunu aleyhuma olan Kâtibi mesul Hasan Fehmi....âzasından Kören Köylü Hasan, ve müftii sabık Ata, ve Dolmacı Zade Cemal Efendilerin keyfiyeti mudea bihayı inkar ihbarları hakkında bir göna delail ve ihbarata destres olunmadığı gibi, maznunlardan Hasan Fehmi, ve Mehmet Efendilerin esnai tehcirde bulunmadıkları icra kılınan tahkikattan anlaşıldığı mübeyen bulunan polis dairesinin derkenarisinden anlaşılmış olduğundan maznunu mumaileyhüm Hasan Fehmi, ve Mehmet ve Ata Efendilerin bu cihetlerden ve Kören Köylü Hasan Efendinde hem tarafı mezkûre bir gözden, ve hemde emvalı metruke sirketi cürminde ve keza Hacı Peterin aylesini işkence ve tehtid ile paralarını cebden aldıkları iddia olunan tahsildan Şukrü ve Mehmet Fahri Efendilerin telakı ettikleri emri infaz ve icra edip yoksa müddaii mumaileyhi cebr ve taziik eyledikleri ciheti sübut olamadığından maznunu mumaileyhümanın işbu cürmlerden, ve emvalı metruke müzayedesine fesat karışdırarak, kapatmak suretiyle, Nişan Kinacianın emvalını aldığı iddia olunan tüccardan Hacinin ve şeriki İsmayil, ve yine tüccardan Çerkezian Artin Efendinin dükânından malı aşırıldığından dolayı aleyhine ikame olunan davada maznun aleyh gösterilen mumaileyh Hacı Zaki ademi dikici İsmayil Ağanın dahi işbu ahz cürmini

irtikabları hakkında bir delil ve ihbarı kanuniye, tesadüf edilmemiş olduğundan zencirci Zade İsmayil Efendinin müzayede fesad koydurmak suretiyle, ve Hacı Şakir Efendinin hem müzayedeye fesad karışdırmak, ve kapatma yapmak fiillerinde, ve İsmayil Ağanın dahi dükandan mal aşırarak cürmden, ve jandarma Saleh ve Suleyman çavuşların müdiye Fanelianın mahtumu Ğazerin vefadına sebebiyet verdikleri, ve işkeçce eyledikleri ve merkumın vefatına sebebiyet verdikleri Sabit olamayıp, ve merkum Ğazerin ketenliye avdetiyle iki mah kadar iş ve güciyle iştiğal ederek tifo hastalığından vefat eylemiş olduğu şehadetle Sabit olduğundan merkuman Saleh ve Suleyman çavuşlarında bu cihetlerden ahal muhakematı cezayiyeye kanununun yüz yirmi üçüncü maddesi hökmüne tevfikeyen meni muhakemelerinde, ve muznunu aleyhuma muhasabeci sabık Saleh Sabri ve refikası Ata ve Ali ve Saleh Efendilerle Ahman Oğlu Hamdiye isnad olunan emvalı metrukede sui istimal cürmi ve tarafı memuriyeyi vazifeden mütevelüd olmakla, olbabdaki tebliğatı umumiyeye tabeen aleyhlerinde tahkikat icrasıyla keyfiyetin bir karara erkani levadan bulunan muhasabeci sabık Saleh Sabri Beyin ve mümaileyhanın rifikası emvalı metruke komosionı âzalarından Ata ve Ali ve Saleh Efendilerle Semerci Mehmet Usta ve jandarma Ahman Oğlu Hamdi haklarında tahkikatı mukteliye icrası vilâyet memureyni muhakemat encümenine aid olduğundan memureyni muhakamat hakkındaki kanununun mevadi mahsusesi mucibince ol babdeki evrakı tahkikeye ve müteferruatının dosyeden biltifrik mencil ayidesine irsalı zımnında muddai umumilik memuriyeti aliyesine lüzüme tevdiine, ve Hacı Peterin ayilesine işkence icrası cürmende maznunu aleyh jandarma Mahmut çavuş, ve kuyudan tulumba sirketinden dolayı.....bulunamamış mahalle imamı Abdel Rahman ve Ermeni haneleri deruninden eşia sirketi keyfiyetinden maznunu aleyh olan esbakı belediye reisi Sururi Efendilerin vefat eyledikleri biltahkik anlaşılmış olmakla ber mucibi talap usulı muhakemat kanununun ikinci maddesi mutasarrıfca bunlar hakkındaki hukuki umumiye davasının sukutına ve maruf ben Nazım imzalı ihbarnamede ehali kuruya zulm icra eylemek

fiiliyle maznun olan jandarma takım komandanı Hüsni çavuşın işbu fiili vazifei memurisinden....olmakla merhum hakkında tahkikat icrası için ihbarname mezkurenin Hasan çavuşa aid kısmının suretinin ihracı ve merciine.....cezalik müddai umumilik memuriyeti aliyesine tevdiini ve mâ'a mahkeme aksa-
mının tasdike ve maznunu aleyh mevkun Kören Köylü Hasan Efen-
danin mevkuf ve yahod gayrı mevkuf olarak mahkemeye sevk edilmesi keyfiyetinin bieyi zımında evrakın mâ'a teferruat makamı alii riyasete takdime karar verildi.

29 Mayıs 335

İş bu suret aslına muvafıktır.

İmzalar.

^a
Tekvim-1 Vekayi Nomro 3604.

8 Mart 335 tarihinde seniyezi hazreti padişahiye
iktiran eden kararname ile müteşekkil.

DİVANI HARBI ÖRFİ
Muhakematı Zabt Ceridesi.

Reis: Ferik Mustafa Nazım Paşa,
âza: Mirliva Zeki Paşa,
Mirliva Ali Nazım Paşa,
Miralay Recep Ferdi Bey.

Vicahem muhakemeleri icra edilen maznunların esamisi:
Esbak Şeyh Ü1 İslam Musa Kâzım Efendi.
Esbak Şeyh Ü1 İslam Asâd Efendi.
Esbak Âşyan Reisi Rifât Bey.
Esbak Posta ve Teleğraf ve Telefon Nazırı Hüsein Haşım Bey.

Ğiyaben muhakemeleri icra edilen maznunların esamisi:
Esbak Harbiye Nazırı Enver Efendi.
Esbak Bahriye Nazırı Cemal Efendi.
Esbak Mearif Nazırı Doktor Nazım Bey.
Esbak Maliye Nazırı Cavid Bey.
Esbak Posta ve Teleğraf Nazırı Oskan Efendi.
Esbak Tecaret ve Zırât Nazırı Suleyman Albıstanı Efendi.
Esbak Tâcaret ve Zırât Nazırı Mustafa Şerif Bey.

KARAR SURETİ

Muhakematı cariyeye vechle tarafeynin iddia, ve ifâdat,
ve müdafa'atının, ve bilcumle evrakı davanın seraia müte'ala
ve tedkikinden sonra, icabı keyfiyet müzakere olundukta,
gerçi maznuneyn, ve vekili müdafileri inkârı töhmet, ve talebi
beraet etmekte iselerde, makâmı iddianın 3, 20, 22, Mayıs ve
9, 10 ve 25 Haziran 35 tarihli iddianamelerinde, İttihat ve
Terakkı Cemiyeti münfesihesinin şahsı manevesi ika'al, ve

cinayati adide ile, maznun gösterilerek, mücrimiyeti ve mezkûr şahsı temsil eden meclisi umumi âzalarından cerayimi mebhuse failleri olmak üzere, mühakemelerinin icrası, ve cezalarının tâyini talep olunmuş olduğundan evvel, emirde Cemiyeti mezkûre hakkındaki davanın tedkiki icabı maslahatdan görüldiyine, binayen Cemiyeti mebhusenin teesüsünden beru sebket eden ifâl ve harekâti sencidei mizanı tedkik edildikte, kablel inkilap bazı zevatın hissiyatı, vatanperveraneyi müstenid niyat, ve tertibâtı elyevm dahi mestur kalmakla, yalnız badel inkilap meydanda cereyan eyleyen harekât ve icrât ber vechi zeyr telhis olunur.

Hürriyet ve adalet susamış olan Osmanlılar üç yüz yirmi senesi Temmuzunun dokuzuncu günü Resne dağlarından fevran eden galeyanı abı zülalâ hürriyet ve bir daruyı semavi gibi telakki ederek zulm ve iitısaf yaralarını tedavi için yegiane devai şifabağşa olduğuna kanâtı kâmile ile iitikad edip bir azmı teselliyetkârane ile seyli hruşanın ceriyanı tabii almasına, adalet ve hürriyet isal edeceyini ümüd ederek bu ceriyanından ara sıra mahsus olan sedai hoşelhan ile kuvvei tehammüliyesi takviye olunmuş ve güzeran eden müddet esnasında irtikâp olunan hatayai siyasiye netâicinden olarak, memaliki Osmaniyeinin müta'addid kıtaları birer vesile ile eden çıkarılması devri sabık seyiati olmak üzere, gösterilmek suretiyle teesüratı umumiyenin tâdilen gayret edilmiş isede, tevali eden kararlar, ve İtali ve Balkan harplarının netâici elimesi artık iadeyi hürriyetten sonra pek çok zaman geçdiyi halde me^mleketin hüsni idaresi için bir meslek tâyin, ve tâkip olunmadığına, ve felakâti mütetabıa müsebbeblerinin meydana çıkarılmasına ciddi bir teşebbüsde bulunulmadığına şübhe bırakmalığından ümüd ve intıgarlarının aksi zuhur etmesi teşnegianı hürriyeti mü-tellim, ve endişnak kılmış olduğu gibi, husulı emeli milliye çalışdıkları zann ve iitikat olunan müteşebbislerden bir ta-kımları mekasidi ihtiraskâraneye kapılarak, bütün bütün yanlış yollara sapmış, milletin abı zülalâ hürriyet telakki ettiyi harakâti acibe memleketin bazı aksamını seylaptan harap ve bazı yerlerinde kuraklıktan serabı halı esefiştimalına getirmiş bulundıkları, ve bunlar meyanında fikri tefeddüle

türeyip meydan alan düşüncesizler idarei hükümeğe çağrından çıkarıp zahiri kanunperestlik göstererek arkadan arkaya işgal ve idlal edebildikleri kesandan bir heyeti feale vicuda getirmiş olduklarından gerek bunlar gerekse vilâyetdeki cüzilek bittedric hükümeti ele almağa teşmiri sakı ihtimam birle en nihayet heyyeti mesulei vükelayı dahi kendi rey ve kararlarına mütâ kılmak üzere meclisi umumilerine idhal etme- ile maksadı mebhuslarına tamamıyla muvaffak olmuş bulundukları ve maliye nazırı Cavid Beyin Meclisi mebhusan beşinci şubesinin fi 24-26 Teşrini Sani 334 tarihli zabtnamesinde, münderic ifadatı vakıasına vazihen beyan eylemiş olduğuna göre, İttihat ve Terakkı fealesi mukarreratı millet, ve memleketi tâyin ve tahrir hususunda ol kadar layuhtilik ve cürayetkârlık göstermişki, hokimdarların bile hod be hod rey ve iradelerini iita etmedikleri iilanı harp kararını meclisi vükelanın arasınavaz etmeyi bi luzum görmüş oldukları, ve şu suretle idarei umurdan netaçici hasene çıkmayacağı, herkesce anlaşılması üzerine, ol zemana kadar muhalifiynin bile hürmet eylediği cemiyetin harekâti nezdi ulâelebsarda şayanı muaheze görülmesine, ve ibtidai inkilapta bizzarur iilan edilen idarei örfiyenin heman bila fasıla temadi ettirilmesi, ve babı âliye cemiyetin erkânı taraflarından idare olunan bir giruhın müctemiyen hücumıyla harbiye nazırı Nazım Paşa ve yaverinin itlafı, ve Kâmil Paşa kabinesi iskat edilerek, bir İttihat ve Terakkı kabinesi teşkili, ve bunu müteakkip kabineler zamanında tecrübekâr, ve sahibi namus, ve iktidar memurlar çıkarılarak, yerlerine mensubiyne Cemiyetten bulunanların getirilmesi gibi, ~~hükümferma olan keyfi~~ husulardan dolayı, devri mutlakiyeti arattırarak derecede, hükümferma olan keyfi idare ve istibdardan herkesin bihakkın şikayette bulunmasına, ve heleanasırı gayrı müslimenin daha ziyade hoşnutsızlık izhar eylemelerin, ve ba husus Ermeni milletinin meşrutiyetâ mübeccelemeden teemini asayış, ve adalet edeceyi hakkındaki kanâtlarının âdemi isabetini anlayarak, kanâtı sabikeleri daire-sinde amalı milliyelerinin teyyâsür humai husul olabilmesine fırsatçı bir vaziyet almalarına sebebiyet verilmiş, ve anasır beylerine, ve hatta müslimanların arasına bile, kavmiyet ve milliyet mesele ihdasıyla, tefrika ve burudet ilka edilip,

vahdeti Osmanîye haleldar edilmiş bulunduğu icra olunan tahkikat ve tedkikattan ve salifül zikr iddianameler münderecatından müsteban olduğuna, ve bir vechi ati zikr olunan, ve divanı harbiyemizce tahakkuk ettirilen mevaddı hamsenin reda ve cerhine ve yahod iddiai sademine imkân bulunamadığından heyyeti fealeyi mezkürenin İttihat ve Terakki Cemiyetinin şahsı mânevisine atf ve isnad olunan cinayati şahsiyeyi mebhuseyi cemiyeti meşburenin namına şaibedar edecek surette, vukua getirmiş olduğuna cümlemizce kanâtı vicdaniye hasıl â olmuşdır.

İmdi böylece vukua getirilmiş olan cinayati mezküre ifâlı bilcümle efradı Cemiyetçe atf ve isnad olunamayıp cinayati mezkürede alaka ve iştirakları icabatı kanuniye ifası mukteyatı mâdeletten görülmüşdir.

Müdafâ vekilinin, müdafâ sırasında siyasi fırkaların mevcudiyetini muktezai meşrutiyetten göstermesi ve elyevm memleketimizde mahi diger fırkaların daha bulunduğu ve ezcümle hürriyet ve İttilaf fırkasınında, İttihat ve Terakki gibi merkez ve meclisi umumileri, ve şübeleri olup vükeladen fırka mensubı olan zivati meclislerine davet ettiklerine beyan etmesi üzerine, cerian eden müzakere neticesinde filhakika meşrutiyetle idare edilen hükümetlerde fırkaların ve partilerin vicudı lazım, ve labütt isere bunlar hükümeti icraiyeye aid vesaiye katien müdahale edemeyip, mecalisi milliyelerdeki ipseriyeti teemine mâtuf olan maksadları olacak kabineyi rey ve ictihatlarına temamen serbest bırakıp, yalnız tanzim olunacak kanunların kendi programlarına muvafık surette vicuda getirilmesine çalışmaktan başka işleri karışmayacakları, ve hareketlerini muvafık gördükleri kabineleri tehdid ile deyil belke ademi itimar izhariyla terki mevki eylemelerine sarfı gayret edebilecekleri emri tabii olup memleketimizdeki fırkalara gelince, meclisi milli Osmanî küşad edilinceyi kadar ekseriyeti ihraz eylenecek, fırka tâyün edemeyeceyi bedihi olmakla beraber, heyyeti icraiyeyi hükümete icrai nufuz, ve teesir, ve yahod icrâta müdahale gibi, kanunî esesiye muğayid harekâta, ve ya hükümetin şekli kanunisini tağiire mücaseret etmek işbu her heyyetin aynı akıbete düçar olacağı derkâr olduğundan işbu muhakemenin safhatına nazaren vekili mümaileyhin ifarati mezküresi müdafâ sadedinde hiç bir

mahiyeti haiz görülmemiştir, anifen beyan olunan muhakemat neticesinde şunlardır:

Birincisi- Divanı harbda ruiyet olunan muhakemat neticesinde tahakkuk eden Trabzon, Yozgat, Boğazliyan taktik cinayetinin, İttihat ve Terakki erkânından bulunanlar tarafından tertip ve icra ettirildiği, ve esnai mudafâda dermiyan olundugu gibi, mezkûr cinayetin vukuundan sonra, haberdar olanlar bulunduğu farz olursa bile, ittiladan sonra, dahi meni tekerrüri ve evelkilerin mütemasırları hakkında bir göna teşebbüsatta bulunması olması.

İkinci- Reisi umumi sadrı esbak Sayid Halim Paşa, seferberliyin bidayetinde sahilhanesine davet eylediği merkezi umumi âzalarına, harba iştirak etmek pek muhataralı olduğu ve devlet için en eyi vazziyeti bi tarafık olacağı hakkında izahat iita ve edille irae eylemiş olduğu halda kabul ettiremediyinden harba iştirak edilmiş olduğunu meclisi mebusanda iita eylemiş olduğu ifadatı mazbutesi münderecatından anlaşılması, ve İttihad ve Terakki murahası mesullarından Riza Beyin esnai muhakemasinde Trabzonda teşkil olunan çetelerden iilan harbi beklemeksizin Rusia memaliki dahilinde sevk ettiyi eşhas vasıtasıyla tecavuzatta bulunduğunu ~~ifitax~~ itiraf etmesi, ve harbin meclisi vükela tahtı karar alınmaksızın îlan ettirilmesi üzerine ol zaman maliye nezaretinde bulunan Cavid Beyle nafia nazırı Çürük Sulu Mahmut Paşa, ve Posta ve Telegraf nazırı Oskan ve ticaret nazırı Suleyman El Bustani Efendilerin istifaları delaletleriyle harbin heyeti mesulei vükelanın kararlarıyla îlan edilmeyip İttihat ve Terakki mültezem ve musammem olması hasibiyle ihtiyaya olunmuş idiği.

Üçüncü- Sadrı esbak Ahmet İzzet Paşa hazretlerinin ifadatı mazbutlerinde istinbat olunduğı üzere müşarileyhin harbie nezaretinden istifa eylemelerinin fırkanın müdahalesi üzerine hasıl olan ihtilafdan münbais bulunması.

Dördüncü- İttihat ve Terakki İstanbul merkezince iase işlerine memur edilen ve bil ahere memuriyeti meclisi umumi ve kongrede kabul olunan İstanbul murahası Kemal Beyin teşkil etmiş olduğu evvelen bir heyeti tucariye, ve badehu bazı şirketler ve cemiyetlerle muamelatı tucariyiye yeddi insiharlarına alarak, halkın varını ve yoğunu ellerinden almış olmalarından

serveti umumiyenin eşhası mâdudeye, ve salifüz zikr şirketlere intikal ettirilmesi hem bir çok Osmanlıların noksanii tezaddiden ya mâlul kalmalarına, ve yahod vefatlarına, ve binnetici kuvvai müdafâi dövleten tenakusına sebebiyet verilmiş olduğu ve aynı zamanda hükümete aid vezaiye İttihat ve Terakki İstanbul merkezinin müdahale ettirilmiş bulunduğu 332 senesi kongresinde kırât olunup maetakdir kabul olunan layihe mündericatından, ve bu husus hakkındaki istizahe cevaben şehk emanetinden mevrud tezkerei cevabiye melfufatından müsteban olduğu.

Beşinci- Şeyh Ul İslam esbak Musa Kâzim Efendinin meclisi âyan/da mehakimi şeriyenin ~~âzârlıya~~ adliye nezaretine naklı müzakere olunduğu sırada irad olunan suala cevaben: "Benim reyime sual etmeyiniz, bunu fırka böyle istiyor, böyle olacak", demiş olması, ve esnai muhakemede hususî mezkure tehviz ve tasdik eylemesi dahi fırkanın devlet umuruna müdahalesini gösterdiyi işte balade ta'adad olunan mevadı hamse ve tevaturen şahi olan netaciyle tahakkuk eyleyen hususatı saireden devletin umurından bir kısmı mühimmini vükelai devletin rey, ve ictihatlarıyla temşiyet eylemelerine meydan verilmeyerek Amal ve mikasiri hususiyeye göre bil müdahile sevk edilmiş olmaları tahakkuk eylediyini benaen hükümeti Osmaniyenin şekli kanunisini vicuda getiren kuvvai sülse fevkinde bir dördüncü kuvvei tehdiriye vicude getirilmek suretiyle taşiir edilmiş olduğu tezahür eylemekle ceraimi ~~ma~~ mebhuseden dolayı İttihat ve Terakki şahsı mânevisini temail eden meclisi umumi âzalarından ve halı firarda bulunanlardan esbak sadr âzam Talât Paşaille esbak harbiye nazırı silki askeriden matrud Enver ve esbak bahriye nazırı keزالik silki askeriyeden matrud Cemal ve mearif nazırı esbakı Doktor Nazım Efendilerin faili asl olmak üzere mücrimiyetlerine, ve meclisi mezkür âzasından olup keزالik halı firarda bulunan esbak maliye nazırı Cavid, ve ticaret ve zırât nazırı Mustafa Şerif Beylerin dahi fereen zimedhil oldukları anlaşılmakla olvechle mücrimiretlerini müttefiken, ve yine meclisi umumii mezkür âzasından hazır bil muhakeme esbak Şeyh Ul İslam Musa Kâzim Efendinin her ne kadar müdafâ vekili ve müddai umuminin beyatında erbabı fadl ve kemaldan ve ekmelini ricalı aliyeden olmaları, ve evsafı mümtazeleri hasebiyle cinayati mezküriye iştirakları tasavvur edilmeyeyi dermiyan edilmiş isede, bidayeti inkilaptan beri cemiyeti mezburenin erkânı münasileyhina

muhimme, ve nazifesinden bulunması müddai umumi ve vekili mümaileyhima gibi tahsili ali böymüş zevatı bile hüsni zanna mecbur ettiyi halde tahsili dereceyi kafiyede olmayanlarla cühelâi halk arasında cemiyetinin icrâtını mâkul ve meşru göstererek tashihi zü'üm ve zehap eylemelerine mani olacak bir amil olmuş olması ve indelmuhakeme İttihat ve Terakki Cemiyetinin şübei ilmiye ve diniyesini idare ettiyini beyan ettiği halde, mühteviyatı şeyi şerif bulunan bazı asar ve mevzeler hakkında irad olunan suale asarı görmediğini beyan edip ancak bulunduğu mevzede bahs olunan hususatı muvafık bulmadığını ifade eylediği halde hususatı mezkurenin meniy için hiç bir teşebbüsde bulunmadığını itâraf eylemesi, ve yine esnai muhakemede İttihat ve Terakkiden çıkmağı islamiyetten çıkmağı teşbih etmesi mervi olan fadl ve Kemaliyla tevfik olunamayacak bir zihniyete malik olunduğuna delalet etmesi esbabı müşeddiden bili adr olunabilir isticvabit, ve tahkikatı vakıadan müşarileyhin filhal cemiyetin şübei ilmiyesi ile ziyadece meşgul olmasından dolayı cinayati mebhuse mürettibi asilleri meyanında bulunmayıp fereen zi medhil görülmüş olmakla olvechle mücrimiyetine cürmen sübâtında ittifak ve vafında ekseriyeti sülsanı ara ile, ve meclisi âyan reisi sabıkı Rifât Beyin İttihat ve Terakkiye intisabı sabit olmadığından ve efâl, ve cinayati mebhuseye iştirak etmediği anlaşıldığından beraetine, ve sebebi ahire mebni mevkun olmadığı takdirde dahliyei sebiline ittifakla, ve esbak Posta ve Telegraf nazırı Haşım Beyin Berlinde bulunduğu zaman rizası alınmadan intihap edilmiş, ve İstanbula avdetinde itizarına rağmen tâyin olunmuş, ve zamanı nezareti İttihat kabinesinin son senelerine müsadif olduğundan, daveti vakıa üzerine ancak üç defa bulunduğu meclise ümide nizamname haricinde müzakere cerian etmemiş, ve bilğat müzakereye iştirak etmeyip sami olarak kalmış olduğu hakkındaki ifadesi tahkikatla müeyed olduğuna binaen beraetine ve onun dahi sebebi aherden dolayı mevkuk olmadığı halde tahliyei sebiline ekseriyeti ara ile karar verildikten sonra, tâyini cezaları müzakere olundıkda merkumundan Talât ve Enver ve Cemal ve Doktor Nazımın hareketleri âzama cürmlerinden dolayı mülkiye ceza kanunnamei himayunun kırk beşinci

maddesinin birinci fıkrası, ve Cavid ve Mustafa Şeref ve Musa Kâzimin mezkur maddenin fıkrai saniiyesi delaletleriyle kanunî himayunu mezkurun elli beşinci maddesinin fıkrai ahiresine mucafik, ve fıkratı mezkürede eşhası müteaddide bir cinayet ve ya cünhayı müttehiden ika eder, ve yahod efâli müteaddideden mürekkep olan bir cinayet, ve ya cünhada bir takım eşhasdan her biri cürmen husulî maksediyle efâli mezbureden birini, ve ya bir kaçını eylerse, eşhası mezküreye hem fiil dener, ve cümlesi faile müstakil gibi mücazat olunur"kanunîyive hükümetin şekli, ve heyetini, ve ya saltanatı seniyenin usulî verasetini taşkir, ve tebdil, ve ya imnaya cebren teşebbüsü sabit olan şahsîdam olunur".

"Bir cinayet, ve cünhanın ikaında fereen zimedhil olanlar, kanunun seraheti olmayan yerlerde ber vechi âti mücazata düçar olurlar, eger fiili asli îdam, ve ya müebbep kürek cezalarını müstelzem ise fereen zimedhil olanlar hakkında on sene den aşağı olmamak üzere, muvakkat kürek...cezası hükm olunur," ibaratını natık olduğundan işbu fıkratı kanuniye ahkâmına tevfi ken bunlardan Talât, ve Enver, ve Cemal, ve Doktor Nazımın îdamlarına, ve Cavid, ve Mustafa Şeref, ve Musa Kâzimin on beşer sene müddetle küreye konulmalarına ve firarilerin hukukî medeniyeden bil ıskat emvalî mahcuzelerinin usulî âiresinde idare ettirilmesine ve müşarileyhuma Rifât, ve Haşım Beylerin haklarındaki mütahaz beraet kararının umurî memurelerine aid hususattan dolayı ileride divanı alide icrai muhakemelerine mani teşkil edememesine, ve esbak Posta ve Telegraf nazırı Oskan, ve esbak ticaret nazırı Suleyman Al Bustani Efendilerin bir çok zaman evvel cihetle ahvalî hazireden naşi davet edildiklerinin kendilerince mâlum olamamaları mütehammil idiyinden tevriki davalarına Talât, ve Enver, ve Cemal, ve Doktor Nazım, ve Cavid, ve Mustafa Şeref ile Oskan, ve Suleyman Al Bustani Efendilerin gıyablerinde ve Rifât, ve Haşım Beylerle Musa Kâzım vicahlarında müttefiken karar verildi.

6 Şevval 337 ve 5 Temmuz 335.

Divanı Harbî Örfî âzasından

Erkân Harbiye Mirilivalarından:

Ali Nazım.

Divanı Harbî Örfî Reisi

Erkanı Harbiye Ferikanından:

Mustafa Nazım Ben Ahmet.

Divanı Harbî Örfî Âzasından
Pirade Miralaylarından:
Recep Ferdi Ben Mehmet Ali.

İşbu karara iştirakla beraber delaile mevcudiyeye, ve kendi itirafatına nazaren maznunu aleyhimden Haşım Beyin dahi feren zimmedhil olmak üzere mücrimiyeti deyindeyim.

Divanı Harbî Örfî Âzalarından
Erkânı Harbiye Mirlivalarından:
Mehmet Zeki.

Musa Kâzım Efendi itirafatı vakıasına nazaren hususatı mesrudedi merkeze umuminin cinayet îkâından bedaet fanâtında olduğunu gibi vezaifi ilmiye, ve diniyesini bile merkeze mezkürin setri vakam seyatına hadim kılarak, hiç bir fenalığa mumanât etmemiş, ve terki vakam eylememiş olduğundan kendininin faile asıl olduğuna, ve Haşım Beyin dahi itirafatına göre merkezi umumiye kalben merbut, ve sadık olarak zamanında, ve ya evvel vuku bulmuş fenalıkların, cinayatin hiç birisine karşı itirazda bulunmamış, ve muhakeme günlerine kadarda merkezi mezkürin cinayattan beri idiyine kani bulunmuş olduğundan fereen zimadhil idiyine tarafdayım.

Divanı Harbî Örfî Âzasından
Erkânı Harbiye Mirlevalarından:
Mustafa Ben Aziz Suleymanıye.

İş bu mazbatı hökmiye ziyrinde mevzu möhürlerin divanı harbî örfî âzasının möhürî zatileri olduğu tasdik olunur.

5 Temmuz 335.

Möhür/ Divanı Harbî Örfî:
Nazım.

Divanı Harbî Örfî Heyeti Amiri:
Abedin Daver.

MILLÎ MÜHÜR
EYLÜL 1916
MÜHÜR

(Şifre)

Bilâ tereddü^t ve merhamet bir aylıktan doksan yaşına kadar (Ermenilerin) itlaflı şehir deruninde ve ehali huzurunda olmamasına dikkat.

(Nazır) Talât.

Şifre Tamin

Büyükleri kesmeli,
Güzelleri seçmeli,
Obirleri sürmeli.

(Bahaettin Şakır)

Şifre Tamin

Silâh patlamasın,
Asker yapmasın,
Ermeni kalmasın.

(Bahaettin Şakır)

Elyevm Edirne valiliyine tayin edilmiş olan Bilecik ve Samsun Mutasarrıfı Cemal Beye

"Jamanak" Gazetasınının 3353 tarihli nushesinde tekzibe karşı tekzip ben ısrarla Bilecik Ermenilerini işhat ederimki anleri tehcirde kurtardım Cemal Bey mesuliyetinize anlakmak için sizin bir kaç yolsuzluklığınızı meydana koyayım.

Asekr ailelerini tehcir etmemek için size verilmiş olan emre muhalef bu müsüllü biçareleri ölümden kurtarmak istemediniz onların kısmı âzamı bu gün mahv olmuştur müteka-yid zabıtanıdan Aramyana Krikor Efendinin ailesi tehcir edildikten sonra asker ailesi sıffetiyle ve müsaadeyi muhsuse ile tekrar Bilecike gelmişti emrinizle tekrar tehcir edildi ve Halep çöllerinde ~~mühsuse~~ ma aile mahv oldu, bunun mesulu kimdir? Tehcir emri size tebliğ ve tarafınızdan ilan edildikten sonra Ermeni memurlarını azl ederek efradı ehali gibi onlarıda tehcir ettiniz bu biçarelerin kısmı âzam-ı vefat etmişlerdir vicadınız var ise doğrusunu söyleyin, bunların mahvından dolayı mesul değilmisiniz? Asker ve memur ailelerinin tehcirde istisnas-ı için bana emr verimedi deye-bilirsiniz halbuki böyle bir emre müsteniden Bankı Osmaninin bir Ermeni memuru ve bazı asker aileleri tehcirde istisna edilerek Bilecikte kaldılar. Mefluclar haleti nezide bulunanlar sizin emrinizle tehcir edildikleri halde, memur ve asker aile sizin onada bırakılmış olmaları farz edilebilirmi, buna ihtima verilebilirmi?

Benide muğayire insanîyet bir tarzda tehcir etmedinizmi? Ben Hudavendigâr vilâyetinden verilmiş olan vesikam-ı size gösterdim. Elyevm Bursanın idare komiseri Fuat Bey olvakit Bilecikte sizin komiseriniz idi, onun vesatiyle size vesika gösterdim:

Vesikanın Sureti

Hudavendigâr vilâyeti polis müdüriyeti tahrirat kalemi 19 Agustos 331 Bilecik Düyünü Umumiye harir teftiş memuru Ohannes Melkisetekyan memurinden olmakla kendisi ve zevcesi Yevnige ve mahtumu Hrant sevk olunmayacaktır.

(İmza):

Polis Müdürü

Mahmut Celalettin.

İşbu vesikanın size ibrağından tam iki gün sonra iki süngülü çetçeyle jandarma çavuşu ikametgâhıma gelerek on dakika zarfında Bileckten tebaidimi talep ettilir. Bunlar sizin ve binazir jandarma kumandanız Rifât Beyen emrilerinizde vuku buldu.

Sivas Viyâyeti

Mektubu Kalemi

Üçüncü Ordu Kumandanlığından 18 Temmuz 331
tarihli ve /Zata Mahsus/ işaretli şifresi
mahluludur.

Dahile sevk edilmekte olan Ermenileri ihva edenlerin idamları bildirilmiş idi. Ceza-i vakı hükümet tarafından resmen tevdi olunan acize-i nisvan ve sabieleri muhafaza edenlere ve rıza-i tarafeyn ile hükümetin malûmât-ı olmaksızın... tenkih edilen baliğe inasın zevcelerine şamil değildir. Ancak hangi cins ve senden olursa olsun hükümetin malûmât-ı olmaksızın hanelerinde Ermenileri gizleyen ve resmen nikâh ~~etmek~~ etmeksiz hanelerinde kız ve kadınları bulundıranlar işari sabık vechle tecziye edilir.

Üçüncü Kol Ordu Kumandanı:

Mahmut Kâmil.

Sivas Vilâyeti

Mektubu Kâlemi

Üçüncü Ordu Kumandanlığının 10 Temmuz 331
tarihli ve mahrem işaretli şifresidir.

Ehalisi dahile sevk olunan kazadan bazılarında ehali İslâmiyenin Ermenileri gizledikleri anlaşılmaktadır. Mukarreat-ı hükümet hilafına olarak Ermenileri hanelerinde ihtifa ve muhafaza eden hane sahiblerinin hanesi önünde idamı ve hanesinin ihrakı muktezidir, Bu hususun lazım gelenleri sureti

münasibete tebliğ ve taamimiyle sevk edilmiş hiç bir Ermeni kalmamasına itina olunması ve icraatınızdan peyderpey malûmat itas-ı. İhtida eden Ermeniler dahi sevk edilecektir tesahüb edenler ciheti askeriyyeden ise derhal vekâletlerçe ihbarıyla badeha muhakemeleri icra edilmek üzere heman nisbeti askeriyyelerinin katı-ı ve ciheti mülkiyyeden iseler heman azlıyla ~~katı-ı askeriyyeden~~ bera-i muhakeme divan-ı harba tevdi.

Üçüncü Kolordu Kumandanı:

Mahmut Kâmil.

Sivas Vilâyeti

Mektubı Kâlemi

Mülhakata tamim.

1. Üçüncü Ordu Kumandanlığından alınan telgra^fname aynen tebliğ edildi.
2. Kolordudan ahzı asker şübatındağ aynı tebliğat ifa olundu.
3. Orada alıkonulmuş ne kadar Ermeni vardır bildiriniz. Ek

11 Temmuz 1331.

Sivas Vilâyeti

Mektubı Kâlemi

Aded 20

Harbiye Nezareti Celilesinde Divan-ı Harb-ı

Ürfi Riyaseti Âliyesini.

Hiyni tehcirde hanesinde Ermeni saklayanların salben idam edileceğine dair vali Muammer Bey tarafından bir beyanname neşr edildiği haber verildiğinden bu babdeki malûmatın

işarı ve beyannamenin bir nushesiyle sonı havi vilâyet gazetalarından bir adedinin süra'atı irsalı heyeti tahkikiye reisi Mazhar Beyden alınan 22 Kanunuevvel 334 tarihli ve 29 numaralı şifre telgrafnamede işar olunmuşdur, bu babdeki evrakı muhabere dosiasi ledeltetik Ermenileri hanesinde ihfa ve muhafaza eden hane sahiblerinin hanesi önünde idamı ve hanesinin ihrakı hakkında Üçüncü Ordu Kumandanlığından vilâyete muharrer 10-18 Temmuz 334 tarihli ve mahrem işaretli iki kıta şifre telgrafname mahlulu bulunduğ^u bulunarak bunların vilâyetten zeylen mulhakata tâmin olunduğ^u anlaşılmış ve gazeta ile öyle bir beyanname ~~taahhüdünde~~ neşr olunduğ^una dair matbaaca bir kayd olmadığı polis idarecesin^e icra edilen tahkikattan anlaşılmış ve her iki telgraf suretleriyle vilâyetin ziyli taami-i lefen irsal kılınmış olmakla ölbabta.

8 Kanunusani 335

Sivas Valisi:

İsmail Kemal Ben Şakir.

Elyevm Dersaadette Polis Mufettiſi

Sivas esbak Polis Müdürü

Rifât Efendiye

Suallar.

- Sivaslı Baklayan ve Taſcıyan Efendileri tanır mısınız?
- Bunlara husumetiniz nedendir?
- Bunlar ihtida etmişler, Sivasda kalabilmek için müsaa-
de etmişsiniz, halbuki bir gün bunları bila sebeb
- sevk etmişsiniz.
- Bunlar gibi tehdidatıyla bazı ailelerden riſvet al-
mışsınız.

~~Sorduk~~ -Sivasta nerede oturdunuz?

- Aſod Miricanyanın hanesinde ne hakla oturdunuz?
- Ėazaryan Mariza kadını tanır mısınız?
- Bunun hanesini ne sebeble ne hakla iſgal ettiniz?
- Kilisaların, hanelerin hedmi muamelatına hep siz ne-
zareht etmişsiniz.
- Sivastan sevk olunan birinci kafil-i yağma bir kaç
yüz kiſi Ermeniye valinin yaveri Celal gtrmſ
ve bir kaç saatlık mesafede bunları kmilen itlf
ve imha eylemiſ, menkum Celal refaketine kaç
jandar ma almıſ idi?

N 579

Elaziz Vilâyetine (şifre) Telgraf

Zeyl 31 Teşrinievvel 331

Behesni ve Kâhta dahilinde Ermeni kalmadığı ve Akçe Dağında yerliden Ermeni kalmayıp haricden gelen kadınlar İslâm olarak tezvic edildiği ve Hüsnumansurda yerli Ermeniden sevk edilecek kimse kalmadığı yalnız erbabi sanayiden dört beş hane Ermeninin ihtida muameleleri ifa ve erbabi hamiyet nezdine verilen sabi ve sabiyelerle iztivaca talep bulunan ~~şak~~ bakir kızlarında muameleleri icra edilmekte bulunduğu ve bunlardan başka zuhur edecekler hakkında lazım gelen muamelelerin icra olunacağı kaymakamlıklardan bildirilmiştir.

Yazıldı: 5 Teşrinisani 331.

Malatya Mutasarrıfı.

5/10 /9

Ankara: 60445/20

Malatya Mutasarrıflığına

Şifre hallidir.

Malatya Mutasarrıflığına

Cevab- 11 Teşrinisani 331.

tehcir?

En ziyade Katolik ve Protlar tercih edilmek onbeş onbeşi geçmemek şartı zaruretiyle sanatkâr kadınların bırakılmasında bâs yoktur.

12 Teşrinisani 331

(Elaziz) Vali:

Sibxit.

Vilâyeti Celilenin 10 Eylûl 331 tarihli
şifre telgraf mahluludur.

Malatya Mutasarrıflığına

Hüsnümansur, Behesni dahilindeki mevakide ecsadı mün-
fesihenin bulunduğu haber alınıyor. Evvel ve ahir bildiril-
diği üzere bunların o suretle açıkta ve münfesi bir halde bu-
lunması gerek siyaseti hükümeti ve gerek muhafaza-i sıhhet
nokta-i nazarından caiz olmayacağından bunların tamamen defni
için mezkûr kazalar kaymakamlarına sureti katiyede tebliğat-ı
icrasıyla neticesinden malûmat itas-ı.

10 Eylûl 331.

Elaziz Valisi:

Sabit.

Hüsnümansur ve Behesniye yazılsın.

11 aynı tarih.

Yazıldı.

11 Eylûl 331.

Kâhtanın 10/12 şifre mahluludur.

Malatya Mutasarrıflığına:

Cevap 12 Kânunuevvel 331.

Tebliğat-ı ahire üzerine yerlerinden kimse idka edilememiş
edilememiş olduğu gibi mahallı ahirden gelip kaza tebliği ahır
üzerine bırakılmış eşhas olmadığı ve mahalli ahire gitmek üzere
yolda Ermeni bulunmadığı jandarma ifadesidir.

12 Kanunuevvel 331.

Kâhta Kaymakamı

Şifre

Malatya Mutasarrıflığına

Teşkilât-ı ne yaptınız? İkmalı kuvve-i karibiye geldimi?
Bütün mesa-i ve faaliyeti bu hususa hasr ile jandarmaların
behemehal üç güne kadar merkez vilâyetçe çıkarılması ehem-
miyetle metenennadır.

12/2

Elaziz Valisi:

Sabit

Hıfzı Şubat 331.

Sivas Vilâyetine

Amele taburunun Şarkışla civarında katl ve itlaf ettirmiş ve bundan dolayı Ordu Kumandanı Vehip Paşa tarafından ceza-i sezası verdirilmiş olan Jandarma Yüzbaşısı Nuri Efendinin mahfuzen karargâha izam-ı zımında Paşa-ı mümaileyh canibinden Sivas valii esbakı Muammer vuku-ı sebk eden işar üzerine Nuri Efendinin heman karargâha izam-ı cihetine gedilmeyip sebebi celbi istilam edildiği gerek Paşa-i müşarileyhin tezkere-i cevabiyesinden anlaşılmukla gerek Vehip Paşa tarafından Nuri Efendinin mahfuzen izam-ı zımında Muammer Beye ve gerek sebebi celbi ne olduğunun istilam-ı yolunda Muammer Bey tarafından Vehip Paşaya ve Nuri Efendinin mahfuzen izam-ı lüzumunun tehirini havi Vehip Paşa tarafından ve merkumun ol vechle gönderildiğinin dair cevaben Muammer Bey tarafından çekilmiş telgrafnamelerin ile Nuri Efendi tarafından böyle bir cinayet irtikab edilmediği Muammer Bey tarafından Dahiliye Nezaretine bildirilmiş ise olbabdeki telgrafname suveri musaddakasının acilen ilk posta ile dtesyarı ehemmiyetle tavsiye olunur.

Sivas Vilâyetine

Ermeni tehciri hengamında vali Muammer Bey tarafından bir beyanname neşr hatta divarlara ilsak ettirilerek hanesinde ve lev bir Ermeni saklayan her kim olursa olsun, heman hanesi kapusunda salben idam edileceği beyanıyla ehaliyi tehdid eylemiş olduğu tahkikat-ı vakiadan anlaşılmaqla mezkür beyannameden bir adedinin ve beyannameyi sari olan vilâyet gazetasından bir nüshesinin ilk posta ile irsalı ve keyfiyetin ba telix telgraf işarı tavisye olunur.

Sivas Vilâyetine

Sanasaryan mektebi talibesinden olup orada murahhası Efendi nezdinde kalmış olan dokuz Efendi muallimleri Karnig Tuğlacıyan ve Aram Muşegyan Efendiler İstanbula gönderilecekleri beyanıyla bil işfal Muammer Bey tarafından sevk ve Gemerek yolunda katl ve itlaf edilmiş oldukları ve polis müdürlüğünden bunlara birer vesika dâhi verildiği mücelle-i ihbaratta olmakla bunların hangi tarihte ve kimin muhafazasında gönderdiklerinin acilen işar-ı tavsiye olunur.

Halisi Bey sevk olunan kadınların, çocukların arkasından gitmek emriyle gitmiştir, valinin emri olmadıkca hot be hot gidemeyeceğinde şüphe yoktur.

Bu Halisi Efendi gidip nukud ve subyan getirmiş hatta Kayseri-Sivas posta müteahhit tücardan Penyamin Efendinin zevcesiyle çocuklarını götürmüştür, buda kendisinin memuren gönderildiği ve imtiyazlı bir memur olduğunu göstermektedir.

Bu Halisi Efendinin klubde vazifesi ne idi?

Sanasaryan mektebi talabe-i leyliyesinden Sivasta murahasa Kineli Efendi nezdinde kalmış olan Dokuz Efendi ile bunların muallimleri Tuğlucıyan Karung ve Muşegyan Aram Efendileri Dersaadete göndereceğiz deyerek bil iğfal yola çıkartmış ve Gemerek yolunda katl ve itlaf ettirmişsiniz.

Ermeni varıklarını, Ermeni mahallerini, Ermeni köylerini, Ermeni kiliselerini, hemde Ermeni askerlerini çalışdırmak suretiyle hedm ve tahrip ettirmeniz ve muaheren yolda itlaf ettirmiş olmanıza nazaren sizin Ermeni unsuruna karşı hissi husumetle mütahassıs olduğunuz anlaşılıyor, halbuki valii vilâyet daire-i memuriyeti dahilinde bulunan ehalinin bila tefriki cins ve mezhep hüsni idaresine ve hepsi hakkında siyanen muamele icrasına memur ve mecbur olduğunu pek alâbilirsiniz, şu halde anasırı muhtelifeden birisine böyle buğz ve adavet göstermek şanı vilâyetle maakusen mütenasip olacağını elbette sizde teslim edersiniz, hayatta bulunan Ermenileri husumetiniz olabilir halbuki niçe senelerden hatta asırlardan berru dünyadan ellerini çekmiş olan aba ve ecdadlarından ne isterdiniz? Anlerin mezarlarını hedm ve tahrip ettirmeğe ve Ermenilikten eser ve nişan brakmamağa ne sebep var idi?

Trabzon fahri mülazimlerinden Faik Efendinin hangi kıtaya teslim edildiği tarafı âlinizden Üçüncü Ordu kumandanlığına yazılmış olan 10 Temmuz 331 tarihli şifrede bildirilmiş. Bu Faik Efendi nerelerde, neler yapmıştır?

Erzincan Mutasarrıfı Memduh Beyin Bayazıt Mutasarrıfı Vekili Ziya Beye ne sebebe mebni tehdid etmiş olduğunu anladınız.

Hırsızları zahire çıkarmanıza sebep olan Ziya Bey Sidki ve Cemil Efendileri ve umumîyetle erkânı levanın aleyhlerinde bulunmuş ve anleri tehdid etmiş olduğu Dahiliye Nezaretine çekmiş olduğunuz 11 Temmuz tarihli teygrafnameden anlaşılıyor.

Bahaettin Şakirin memuriyeti ne idi? Teşkilât-ı Mahsusa demekle ne anlaşılıyor? Bu Teşkilâtın bir Reisi olmasına göre âzası da olması lâzım gelir. Âzası kimler imiş? Ol babde az çok malumatınız olacaktır.

Bahaettin Şakirin icraatına müşkilât çıkarılması için Dahiliye Nazırı Talât Beyden vilâyete ne yolda resmi yahut gayrı resmi tebliğat icra edildi?

Erzurum vilâyetinin gerek merkezinden ve gerek mulhakat-ı umumîyesinden Elaziz vilâyeti tarikiyle sevk olunmuş olan Ermenilerin yökürü ne miktara balığ olur?

Erzincan dahilinde irtikap edilmiş olan lâyuad ve lâyuhsa cinayetler Mutasarrıf Memduh Beyin eseri acızını yoksa eseri bi kayd ve şeytanımı olduğuna kanısiniz?

Muhlis Efendiye bir çavuş göndererek Yüzbaşı Efendinin selâmı var güzel bir kız tefrik ve teslim ediniz deye haber

Kısmı Siyasi Müdürü Reşat.

Dahiliyede Ali Münif Beyin tahtı riyasetinde emniyeti umumîye Müdürü İsmail Canpolat ve İttihat ve Terakkiden bir iki âzadan mürekkep bir komisyon teşkil edildi.

Sabık sıhiye müfettişi umumîsi Tefvik Rüşdü Bey, Doktor Nazımın bacanağı imiş.

Bu Rüşdü Bey maiyetinde bir takım üdeba ilebirlikte katlı âm olan mahellere gitmiştir. Binlerce kilo kirec ve saireyi hazırlamışlar, ecesam kuyulara doldurulmuş, kirecler vazı edilmiş, üzerine toprak atılmış, Tefvik Rüşdü bu tertibatla altı ay uğraşmış, altı ay sonra avdet etmiş.

Üsküdar belediyesi ser tabibi Doktor Mahmut Celalettin Bey cinayetler zamanında Ankara sıhiye memuru imiş, Sıhiye müdürüyeti umumîyesinde, Sıhiye müfettişlerinden Ziya Fuat yahut Fuat Ziya Efendi Kayseride bulunmuş. Orada sıbket eden hizmetine mükâfaten Beyoğlu Belediyesine ser tabib olmuş fakat Dersaadete gelmezden evvel üç dört ay Cebel Libnan'da kalmış. Burada Beyoğlu ser tabibi olmuş dört beş ay sonra Sıhiye müfettişi tayin edilmiş.

Kısmı Siyasi Müdürü Aydın mutasarrıflığına gitmiş bir buçuk ay sonra Vali Rahmi Bey bunun katil olduğundan bahsle defi etmiş. Muaheren Bolu mutasarrıflığına gönderilmiş, fakat bir iki ay sonra iadeten gelmiş Vartkes ile Zohrabın İstanbuldan sevk olundukları günden iki gün sonra polis memurlarından Fadıl Bey isminde birisi Diyarbekir defterdarlığına tayin edilmiş. Bunun vazifesi defterdar olmayıp
i t l a f v a z i f e s i olduğu maznundur.

Suret

Sivas Vilâyeti

Mektubci Kâlemi

Aded 18

Harbiye Nezaretinde Dıvan-ı Harb-ı Mahsus

Riyaseti Âliyesine

Saadetlü Efendim Hazretleri,

Vali Muammer Bey zamanında Sivas Ermeni kilisalarından kaç tane hıdım ettirilmiş? Bunların ve gerek Ermeni kabristanının taşlarıyla otel ve İttihat klubu, matbaa, resmhanesi inşası Vali Beyin emriyle yoksa Meclisi İdare kararı yahut İstanbuldan verilmiş bir emri mahsuslama vuku bulmuş olduğunun ve Höllüklük nam mahallede ve kilisa civarında bulunan Ermeni haneleri ile ilgili tahkik haber verildiğinde ahvalı vakıa ne gibi vesika ve karara müstenid ve kimin emriyle icra olunduğu ve şayed istimlak olmuş ise ahkâmı kanuniye tatbik ve esmanı tesviye edilip edilmediğinin ve istimlak ve hıdım sırasında eshabının mevcut ve berhayat olup olmadıklarının va hadisenin tehcirde ne kadar sonra vukua geldiğinin bittahkik inbası heyeti tahkikiye reisi Mazhar Bey tarafından keşide olunan 1 Kanunsani 335 şifreli telgrafnamede işarete olunmuştur. Keyfiyet ilgili tahkik Muammer Beyin zamanında Ermenilerin tehcirinde sonra Sivasta üç kilisa hıdım edildiği ve Höllüklük civarındaki hanelerde Tavra köyünün hıdım sırasında eshabının ekserisi tehcir olunduklarından istimlak muamelesi vukua ~~gelmemiş~~ gelmemiş olduğu ve hıdımın tarih tehcir olan 331 Hüzeranından sonra başlayarak hıdımata dair Meclisi İdare kararı veya İstanbuldan emir olmadığı polis müdürlüğünden ifade kılınmış olmakle, ol babde irade Efendim hazretlerininindir.

12 Kanunsani 335.

Sivas Valisi:

Mühür.

Beşinci Kolordu Himayun

Ahzi Asker Heyeti

3/606

Kayseri Fırka Kumandanı Vekili Şehap Bey
tarafından Beşinci Kolordu Kumandanlığı Vekili
Halil Reza-i Beye keşide edilen 169 numaralı
14 Temmuz 331 tarihli şifre telgrafın Sureti.

Boğazlıyan kazası dahilinde hareketi isyanıyeye dair
hiç bir delail olmadığı ve bu kazaya merbut Ermenilerin meskün
buldukları kura kâmil denilecek derecede kaymakamı kaza ve
nahiye müdürünü taraflarında görüldüğü ve k kurada kalan Ermeni
ailelerinin çocukları değil sakin buldukları kariyelerine
çıkamıyor hatta hanelerinin kapularının önlerine bile çıkma-
makta oldukları ve ahvalı müesseseden biride kaza dahilinde
jandarma ikmal efradı Çerkes suvari atlıları ve İslâm ehali
tarafından Ermeni kariyelerinde dehşetli bir yağmagirlik hükm
ferma olduğu ve bundan hazine-i celilenin pek ziyade mutazar-
rur olacağı müfreze kumandanlığının iğarından anlaşıldığı ve
mevakide devam eden bu yağmacılığın ne derece sui tesir ve
siraet edeceği ve ne gibi ahvalın hudusuna sebebiyet verece-
ği vareste-i arzı ve izah bulunduğu cihetle şediden menî esba-
bının istikmalı.

Fırka Kumandan Vekili:

Şahabettin.

İşbu suret aslına mutabaktır.

27 Kanunusani 335.

Mühür: Birinci Kolordu.

Birinci Şube Memuru: Kıdemli Yüzbaşı
İsmail Rifât.

Şifre

Ermeni harekât-ı ihtilaliyesine tatbik edilen tedabir ve icraatımızı alem nazarında muhakkak gösterecek delail ve vesaikin günü gününe muntazamen kayd ve zabt edilmesi ve bütün bunların bir resalede neşri pek elzem görülmüştür.

Şimdiye kadar olan vekayinin tarih ve maheli ve mümkün olduğu kadar erbabı kıyamın esamisi ve fotoğrafları ve bize verdikleri telefât mecruh ve hasair miktarı, eh- liden ise isimleri matlup vakayi defterini geçirilmesi ve ayda bir bu defterlerin bir sureti doğruca karagâhı^m umumîye gönderil^mzelidir, bu hususun ehemmiyetle tamim edilmesi reca ederim.

14 Temmuz 331

Enver

İstintaknamede görülen fezlekedir

Trabzondan çıkarılan Ermeni kafilesinde Erzincana gelenler meyanında Gayzak Arabyan ~~sıms~~ ailesi rahta jandarmalar tarafından soyulduklarını hükûmete haber veremlerinde Erzincan menzil murahası erkânı harb Kaymakamı Ali Rıza Beyin emriyle mukavaten teşekkül eden heyetimiz marifetiyle evvel emirde Trabzon seyyar jandarma alayının birinci taburunun ikinci bölük zabıtı vekili Trabzonlu Faik Efendi ile bölükü mezkûr efradından Hüseyinoğlu Eyubun ve Ruşenoğlu Osmanın ve İbrahimoğlu Seyfettinin üzerlerinde taharri edildikte rabt edilen puslada muharrer para ve zi kıymet eşya zuhur etmiştir.

Faik Efendinin Ermeni kafilesinden getirmiş olduğu dört kızla mesafir olduğu Erzincanda Huran mahallesinde ikâmet eden Ermeni mekatibi sansurî Mehmet Kadusi Efendinin hanesi dahi bir heyet marifetiyle taharri ettirilmiş isede, kendine ait eşyadan başka bir şey bulunamamıştır. Faik Efendi ile Kemaha müteveccihen giden jandarmalar geriye cevirilerek üzerleri taharri olundukta üzerlerinde bir şey zuhur etmemiş isede, çuval içerisinde beraber götürdükleri asker eşyası meyanında Ermenilerle ait bez ve sair eşya zuhur etmiş ve eşya-i mezkûrenin cins ve miktarını mübeyyin pusla dahi ayrıca rabt edilmiştir evrakı isticvabiyenin sekizinci sahifesinin ikinci numrasında mukayed Faik Efendinin cevabında:

"5 bölük kumandanı mülazımievvel Ağah Efendi bana emr verdiği hareket et konak yerinde para topla üçde birisini bizim için alıkoy, ikisini de çeteye teslim et, bununda bir

kısmı Cemiyete gedecektir" diye emr verdiğini ikrar eylediğinde işin tahkiki için bölük kumandanı mülazımievvel Ağah Efendi ile Çete Reisi Murtada, Murat ve İsmail Efendilerin celblerine lüzum görülmüş ve mesele divan-ı harb-ı örfiye ait bulunmuş olduğundan ifa-i muktezası hususunua müsaade ve/
buyurulmak üzere, işbu fezleke bittanzim arz/taktim kılındı.

16 Temmuz 331.

Reis:Kaymakam Ömer Fehmi,

Âza: Binbaşı

Âza: Binbaşı Kol Ağası Kemal,

Âza: Yüzbaşı Ahmet Nazım Bin Mustafa,

Âza: Yüzbaşı Hakkı Bin Şükrü.

Zor Mutasarrıfı Cani Zeki Hakkında
Mardin Belediye Reisi Hıdır Çelebi
kendisine yazılan 3 Kanunuevvel 334
tarihli tezkereye zeylen ve cevaben

Zor Mutasarrıfı Zeki Bey Diyarbekir valisi Bedri Beyin yanında Cısr nahiyesinde Ermeni sevkiyat-ı için geldiğini ve yolda bir kaç kafile telef ettiğini söyledikten sonra valinin yanında bulunan Çeçenlere hitaben: "Sizi asacağım, çok sui istimalat yapıyorsunuz. Ben sizinle öyle mukavele etmemişim. Ben bu Ermenileri itlaf etmek üzere size mallarını verdim, siz bel nefes itlaf edeceksiniz, halbuki Ermenileri Arablara teslim ediyorsunuz. Öldürüyorlar mallarını siz alıyorsunuz. Bu katiyen olamaz. Siz öldüreceksiniz, böyle ş yapmazsanız hepinizi idam edeceğim, bundan böyle Arablara verirsiniz umum Ermeni mallarını sizden alacağım" dediğini, sonra valiye hitaben: "Efendim Arablara öldürttiriyorlar, böyle katiyen makamın hilafında iş yapıyorlar" dediği valinin etrafına bakınarak cevap vermediğini söylemiştir. Kezalik rask reisi mümaileyh Hıdır Çelebi ertesi günde Cenup boyunda Rasülaynden gelmiş Ermeni kafilesi gördüğünü Arabların kafileye yanaşmalarına jandarmalarla Çeçenlerin mani olduklarını, sebebi ise Arabların kafileden eşya satın almalarını kafilenin Arablara eşya satabilmelerini menn için olduğunu ve çünkü kafilenin itlafından sonra cemi metrukatları hep Çeçenlere kalacağını hatta kafile çocuklarının hayvan gübreleri karışdırarak içerisinde arpa danelerini yediklerini gördüğünü hatta hayvan laşelme bile yediklerini, biçareleri ac saklamakla beraber mekulat almak için eşya satmalarına bile müsaade edilmediğini 17 Kanunuevvel 334 tarihinde beyan eylemiştir.